

ми. Розширення ментального простору для асінантропних видів зменшує ступінь психологічного відчуження і надає можливості для відтворення і збереження усіх видів живої природи, створення сприятливих умов для існування.

Література

1. Моисеев Н.Н. Человек и ноосфера. — М.: Молодая гвардия, 1990. 352 с.
2. Швейцер А. Культура и этика : Пер. с нем. — М.: Прогресс, 1973. — 344 с.

ЛАНДШАФТНИЙ ЗАКАЗНИК «ГЕОГРАФІЧНИЙ ЦЕНТР ПОЛТАВЩИНИ» – ОСЕРЕДОК БІОРІЗНОМАНІТНОСТІ ПСІЛЬСЬКОГО ЕКОКОРИДОРУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ

*Стецюк Н.О., Слюсар М.В., Остапенко Т.М., Остапенко С.О.
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Красногорівська загальноосвітня школа I-III ступенів Великобагачанської
райдержадміністрації Полтавської області*

Одним із пріоритетних напрямків розвитку заповідної справи на Полтавщині є оптимізація природно-заповідної мережі, зокрема на локальному рівні. Показник заповідності в різних адміністративних районах області є неоднаковим. До 2009 р. Великобагачанський район наводився як один із найнижчим рівнем заповідності – 0,88% при обласному 4,55%. За результатами проведених нами комплексних соціологічних досліджень на території району створено два ландшафтні заказники: «Байраківський» у 2009 р. на площі 770 га та «Географічний центр Полтавщини» у 2010 р. на площі 1274,7 га.

У фізико-географічному відношенні територія останнього об'єкта розташована в межах Хорольсько-Решетилівського фізико-географічного району Західної давньольоводовикової підобласті фізико-географічної області Полтавської підвищеної рівнини Лівобережно-Дніпровського фізико-географічного краю лісостепової зони.

Географічний центр Полтавщини, установлений за методом визначення пересічення серединних паралелі й меридіану на території Полтавської області, розташований поблизу сіл Герусове і Бірки Великобагачанського району (його координати 49°38'57'' пн.ш., 33°47'26'' сх.д.), південніше автомобільної дороги Київ – Харків. Сама точка географічного центру розташована в лівобережній частині заплави долини річки Псел. Територія навколо точки географічного центру являє собою поєднання типових для центральної частини Полтавщини ландшафтів.

Правіше від долини Псла розташовуються ландшафтні урочища, які належать до роду лесових рівнин, що підстилаються воднольодовиковими пісками і супісками та валунними суглинками; виду ландшафтних урочищ випуклих відносно знижених (140-160 м) лесових рівнин розораних, у минулому – з типовими лучними степами на чорноземах типових потужних малогумусних середньосуглинистих, часто – карбонатних, які переходять ближче до долини Псла в короткі покаті хвилясті схили з вилугуваними різномивими чорноземів типових, очевидно, в минулому під чагарниковими степами.

Крутий правий схил долини Псла в цьому районі місцями усклад-

нений давніми зсувами. Тут мозаїчно поєднуються лучні степи (у верхній частині схилів, біля бровки), з типовими для центральної частини Полтавщини кленово-липово-дубовими лісами, місцями з домішкою *Carpinus betulus* L., який на території Полтавщини має південно-східну межу поширення. Навесні трав'яний покрив таких лісів утворюють ранньовесняні рослини з домінуванням *Scilla siberica* Haw., яка охороняється в Полтавській області, *Corydalis solida* (L.) Clairv., *Ficaria verna* Huds., *Anemone ranunculoides* (L.) Holub. На значній частині схилів проводилося терасування і створення штучних лісонасаджень з переважанням інтродукованих видів – *Robinia pseudoacacia*, *Cotinus coggigria* Scop. та ін. У нижній частині схилів, на делювіальних шлейфах і тілах давніх і молодих зсувів мозаїчно поєднуються лучно-степова і лучна рослинність. Домінантами рослинного покриву більшості таких ділянок є: *Poa angustifolia* L., *Festuca valesiaca* Gaud., *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub, *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *E. inermis* (Host) Nevski, а нерідко й *Stipa capillata* L., занесена до Червоної книги України, а її угруповання – до Зеленої книги України (фрагментарно). Основне флористичне ядро утворюють типові лучно-степові рослини: *Phlomis tuberosa* L. та *Ph. pungens* Willd., *Salvia stepposa* Shost., *Mellilotus officinalis* (L.) Pall., *Plantago media* L. та *P. lanceolata* L., *Euphorbia seguieriana* Neck., *E. stepposa* Zoz, *Fragaria vesca* L. На одній із таких ділянок у ценозах *Stipeta capillataea* виявлені регіонально рідкісні види: *Asyneuma canescens* (Waldst. et Kit.) Griseb. et Schenk, *Aster amelloides* Bess., *Iris hungarica* Waldst. et Kit, ближче до узлісся – *Campanula persicifolia* L. На узліссях та лісових галявинах звичайними є лікарські рослини: *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka, *Galium ruthenicum* Willd., *Origanum vulgare* L., *Hypericum perforatum* L. Цінними є ділянки із участю *Trifolium montana* L. та регіонально рідкісного виду – *Melica transsilvanica* Schur.

Більша частина заказника розташована на заплаві Псла, яка у цьому місці досить висока, складена переважно супісками і мулами. На значній частині заплави, що прилягає до річища, чітко виражений прирусловий вал із дерновими ґрунтами, поростою *Populus nigra* L., *P. alba* L. та *Salix cinerea* L., що поєднуються з прирічковими луками. За прирусловим валом розташовуються невеликі старичні озера з водною і прибережно-водною рослинністю та високотравними низинними болотами.

Лівобережна частина заплави одноманітніша. Тут переважають ландшафти справжніх і остепнених лук із лучними шаруватими глибоко-слабосолонцюватими ґрунтами. Основні площі лучних ділянок зайняті угрупованнями галофітних лук із домінуванням *Festuca orientalis* (Hack.) V. Krecz. et Bobr., *Alopecurus arundinacea* Poir. Основне флористичне ядро утворюють типові лучні злаки (*Poa pratensis* L., *Festuca pratensis* Huds., *Elytrigia repens*, *Dactylis glomerata* L.) та лучне різнотрав'я (*Trifolium pratense* L., *Lotus ucrainicus* Klok., *Medicago romanica* Prod. та *M. lupulina* L., *Cichorium inthybus* L., *Achillea submillefolium*, *Daucus carota* L., *Cerastium holosteoides* Fries., *Centaurea jaceae* L., *Geranium pratense* L., *Leontodon autumnalis* L., *Rumex confertus* Willd. та ін. Саме в таких угрупованнях на багатьох ділянках збереглися різночисельно *Gladiolus tenuis* Vieb. – лучно-болотний вид, занесений до Червоної книги України. Спорадично зустрічається й *Leucanthemum vulgare* Lam. – малопоширений в регіоні вид природних лук. Незначні ділянки зайняті солончаковою рослинністю. У складі травостою значна участь *Limonium alutaceum* (Stev.) O. Kuntze, *Tripolium vulgare* Ness., *Trifolium fragiferum* L., *Taraxacum bessarabicum* (Hornem.) Hand.-Mazz., *Althaea officinalis* L., *Cirsium esculentum* (Siev.)

C.A. Mey.

На піщаному приусловому валу формуються угруповання середньозарослих піщанистих (остепнених) лук, де на різних ділянках домінують *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth., *Carex colchica* J. Gay, *Festuca pseudovina* Hack. ex Wiesb. Із різнотрав'я звичайними є *Gypsophylla paniculata* L., *Helichrysum arenarium* (L.) Moench., *Equisetum arvense* L., *E. ramosissimum* Desf., *Verbascum lychnitis* L., *Psammophiliella muralis* (L.) Ikonn. Зрідка на таких ділянках, які межують із лісовими ценозами, виявлений *Sedum purpureum* (L.) Schult. – вид, занесений до регіонального списку, тобто охороняється в Полтавській області.

Заплавні ліси, здебільшого тополівники, поширені галереєю і мають приуслове розташування. У їх підліску зустрічаються *Crataegus* sp., *Sambucus nigra* L., *Euonymus verrucosa* Scop., *Frangula alnus* Mill., зрідка *Viburnum opulus* L., *Berberis vulgaris* L., на деяких ділянках – *Rubus caesius* L. Травостій має трансформований характер. Зрідка в ньому куртинами зустрічається *Convallaria majalis* L.

Водні екосистеми (русло, стариці, затоки, обводнені болота) на мілководдях заняті угрупованнями водної рослинності. Основними домінантами виступають *Lemna minor* L., *L. trisulca* L., *Spirodela pollyrrhysa* (L.) Schleid., *Ceratophyllum demersum* L., різні види роду *Potamogeton* з участю *Hydrocharis morsus-ranae* L., *Bartachium foeniculaceum* (Gilib.) V. Kreck. та *Salvinia natans* (L.) All. – водної реліктової папороті, яка занесена до Червоної книги України. Слід відмітити також наявність угруповань за участю *Nymphaea alba* L., *Nuphar lutea* L., які занесені до Зеленої книги України. По периферії водойм формуються угруповання прибережно-водної рослинності, які за структурою та флористичним складом є типовими для Полтавщини з домінуванням *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex. Steud., *Typha angustifolia* L. та *T. latifolia* L., *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla.

Фауна наземних хребетних тварин заказника представлена чотирма фауністичними комплексами: лісовим, прибережно-водним, лучно-степовим та синантропним. Незначна площа відповідних біотопів та в різній мірі виражена їх деградація, за винятком синантропного, обумовлюють помітну їх збідненість у видовому відношенні. Втім, на території заказника зустрічається ряд видів, що охороняються: *Lutra lutra* L. (ЄЧС та ЧКУ), *Crex crex* L. (ЄЧС), *Meles meles* L. (ЧКУ), *Perdix perdix* L. (PP), *Cricetulus migratorius* Pall. (PP), *Emberiza calandra* L. (PP). Населяють досліджувану територію і мисливські тварини, зокрема *Sus scrofa* L., *Capreolus capreolus* L., *Vulpes vulpes* L., *Lepus europaeus* Pall., *Anas platyrhynchos* L., *Anas querquedula* L., *Gallinula chloropus* L. та інші.

Значно збільшується видове різноманіття птахів під час їх сезонних міграцій: на мулистих мілинах стариць та затонів Псла з'являються різні види куликів; на плесах – качок та частушкових; на луках – лелек та журавлів; у повітрі нерідко можна бачити полюючих хижих птахів – *Milvus korschun* Gm. (PP), *Hypotriorchis subbuteo* L., рідше – *Aquila clanga* Pall. (ЧКУ) та *Pandion haliaetus* L. (ЧКУ).

Таким чином, мозаїчно поєднані природні комплекси досліджуваної території характеризуються високими показниками наукової цінності – ботанічної й зоологічної репрезентативності та унікальності. Встановлено, що територія репрезентує типові для Лівобережного Лісостепу угруповання дібров (місцями із грабом) та лучних степів на правобережних схилах Псла. Значну екологічну роль виконують заплавні природні комплекси (луки, болота, водойми), насамперед, як екологічно значимі водно-болотні

угіддя, місця зростання рідкісних видів флори та помешкання або перебування рідкісних видів тварин, цінними відтворювальними ділянками. На території заказника виявлено 12 рідкісних рослин, із яких три види (*Salvinia natans*, *Gladiolus tenuis*, *Stapa capillata*) занесені до Червоної книги України, 9 (*Scilla siberica*, *Convallaria majalis*, *Campanula persicifolia*, *Iris hugarica*, *Asyneuma canescens*, *Aster ameloides*, *Melica transsilvanica*, *Sedum purpureum*, *Nymphaea alba*) – до регіонального списку, шість (*Centaureum erythraea*, *Lucanthemum vulgare*, *Acorus calamus* L., *Paris quadrifolia* L., *Scutellaria altissima* L., *Gnaphalium luteo-album* L.) є малопоширеними; п'ять угруповань занесені до Зеленої книги України (лісові кленово-липово-дубові ценози з ліщиною, кленово-липово-дубові ліси ліщинові з грабом, водні – сальвінії плаваючої, глечиків жовтих, латаття білого).

Ландшафтний заказник «Географічний центр Полтавщини» є основним об'єктом локальної природно-заповідної мережі Великобагачанського району як за площею (найбільший існуючий об'єкт в районі), так і за виконуваними функціями (забезпечує охороною майже всі характерні для долини р. Псел в її середній течії природні комплекси з наявною біорізноманітністю), представляє науковий та рекреаційний інтерес у ботанічному, зоологічному, географічному відношеннях. Також наявна можливість зонування та розширення його території. Крім того, заказник має загальнокультурне значення і розглядається як об'єкт екскурсій, рекреаційної діяльності, регульованого випасу й викошування, оскільки має й народно-господарське значення.

Згідно концепції розбудови регіональної екомережі Полтавщини ландшафтний заказник «Географічний центр Полтавщини» є не тільки біоцентром Псільського регіонального екокоридору, а й ключовою територією Псільського природного ядра. Він є перспективним для комплексних наукових досліджень біорізноманітності та оцінки рекреаційних ресурсів з метою розробки екотуристичних маршрутів і врегулювання рекреаційного навантаження.

КАНІСТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ І ДОРОСЛИХ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХІЧНОГО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Тур М.С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г.Короленка

На психічний і фізичний розвиток людини, її здоров'я велике значення має вплив навколишнього середовища, частиною якого є тварини. Значення тварин для самопочуття людей стає все більш очевидним. Відсутність гармонійних взаємин з оточуючими, приводить до зростання кількості депресій, стресових станів і різних захворювань. Одним з нових методів терапії таких станів на сьогоднішній день є анімалтерапія, тобто терапія, що використовує тварин для надання психотерапевтичної допомоги.

Є декілька видів анімалтерапії:

— ненаправлена анімалтерапія — взаємодія з тваринами в домашніх умовах без усвідомлення або цілеспрямованого розуміння їх терапевтичного значення;

— направлена анімалтерапія — цілеспрямоване використання тварин по спеціально розроблених терапевтичних програмах.

Направлена анімалтерапія використовує спеціально навчених тварин і